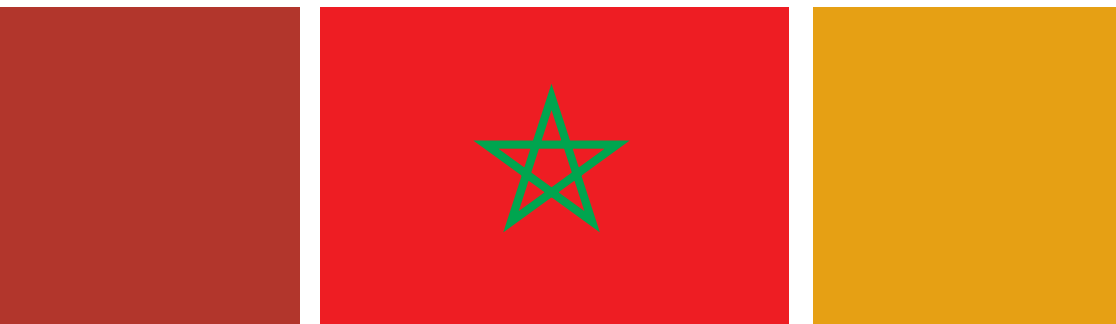

AGENTSCHAP VOOR BUITENLANDSE HANDEL

MAROKKO

LANDENSTUDIE

agentschap voor
buitenlandse handel

Agentschap voor Buitenlandse Handel

Marokko

Redactie: Dennis Gijsbrechts - Nadia Verlent

Studie verwezenlijkt ter gelegenheid van
de gezamenlijke economische zending
voorgezeten door Z.K.H. Prins Filip

Verzameling van de gegevens afgesloten op 15 september 2009

I. HET LAND: ALGEMEEN

1. HET LAND	5
▶ Geografische ligging.....	5
▶ Klimaat en reliëf.....	6
2. BEVOLKING	7
3. VOORNAAMSTE STEDEN	9
4. BESTUURLIJKE ORGANISATIE	11
5. BEKNOPT HISTORIEK	13
6. INTERNATIONALE BETREKKINGEN	14

II. ECONOMIE

1. ALGEMEEN	17
2. ECONOMISCHE INDICATOREN	18
3. ANNO 2009	19
4. ECONOMISCHE STRUCTUUR	20
5. PRIVATISERING	25
6. HET "EMERGENCE" PLAN	25

III. BELANGRIJKE EN VEELBELOVENDE ECONOMISCHE SECTOREN

1. ALGEMEEN	27
2. SECTORALE ANALYSE	27
▶ Chemische sector.....	27
▶ Toerisme.....	28
▶ Bouwsector.....	30
▶ Waterbehandeling.....	31
▶ Landbouw.....	31
▶ Milieu.....	32
▶ Voedingsindustrie.....	32
▶ Textielindustrie.....	33
▶ Energiesector.....	34
▶ Telecommunicatie.....	35
▶ Transport en logistiek.....	36

IV. DIRECTE BUITENLANDSE INVESTERINGEN

1. INVESTERINGSKLIMAAT	39
2. INVESTERINGEN (2007)	41

V. BUITENLANDSE HANDEL

1. BELANG VAN DE BUITENLANDSE HANDEL	45
2. IMPORT EN EXPORT	46

VI. BILATERALE HANDELSRELATIES

1. BILATERALE HANDEL IN 2008.....	49
2. BESCHIKBARE CIJFERS 2009.....	50
3. BELGISCHE AANWEZIGHEID IN MAROKKO	50
4. RISICOBEOORDELING DOOR DELCREDERE.....	51

VII. MARKTBENADERING

1. MARKTTOEGANG.....	53
2. ZAKELIJKE GEDRAGSCODE.....	53
3. LOGISTIEK EN DISTRIBUTIE.....	54
4. VAKBEURZEN.....	55

VIII. NUTTIGE INFORMATIE

▶ Reisformaliteiten	57
▶ Reisadvies	57
▶ Gezondheid en hygiëne	57
▶ Officiële taal.....	58
▶ Munt	58
▶ Drinkgeld	58
▶ Maten en gewichten	59
▶ Electriciteit.....	59
▶ Tijdzones en tijdsverschil.....	59
▶ Stedelijk en interstedelijk transport.....	59
▶ Telecommunicatie.....	60
▶ Openingsuren van de winkels en kantoren	61
▶ Feestdagen.....	62
▶ Welgemanierdheid	63
▶ Geschreven pers	63
▶ Televisie en radio.....	63

IX. NUTTIGE ADRESSEN

1. IN BELGIË.....	65
2. IN MAROKKO.....	65

X. TE RAADPLEGEN WEBSITES

1. ALGEMENE INFORMATIE	69
2. STATISTISCHE EN ECONOMISCHE INFORMATIE	69
3. MINISTERIES	70

XI. VOORNAAMSTE BRONNEN

I. HET LAND: ALGEMEEN

1. Het land

Bron: <http://www.isropa.nl>
<http://www.xplodition.be>

► Geografische ligging

Met een totale oppervlakte van bijna 460.000 km² is Marokko ongeveer 15 keer zo groot als België. De grenzen van het land zijn:

- in het noorden: de Middellandse Zee;
- in het oosten: Algerije;
- in het zuiden: Mauretanië en
- in het westen: de Atlantische Oceaan

► **Klimaat en reliëf**

→ **Klimaat**

Het klimaat van Marokko varieert, afhankelijk van de regio. In de noordelijke kustvlakten heerst een klimaat dat typerend is voor het Middellandse Zeegebied; naar het binnenland neemt de matigende invloed van de zee af. De temperaturen aan de kust in het noorden zijn gematigd, maar kunnen in het binnenland en in het zuiden hoog oplopen. Het regenseizoen in het noorden loopt van november tot april. In het zuiden en oosten van Marokko is de laatste jaren vrijwel geen neerslag gevallen.

→ **Reliëf**

Marokko kan opgedeeld worden in 4 verschillende geografische gebieden:

- het Rifgebergte in het noorden, parallel met de Middellandse Zeekust;
- het Atlasgebergte (met de hoogste berg in Noord-Afrika) loopt langs de Atlantische Oceaan, van het zuidwesten naar het noordoosten;
- een grote kustvlakte langs de westelijke kustlijn waar de meeste inwoners wonen en
- de vlakten ten zuiden van het Atlasgebergte die overvloeien in de Sahara woestijn.

2. Bevolking

Marokko telt naar schatting 31,6 miljoen inwoners (schattingen van het IMF voor het 2de semester van 2009).

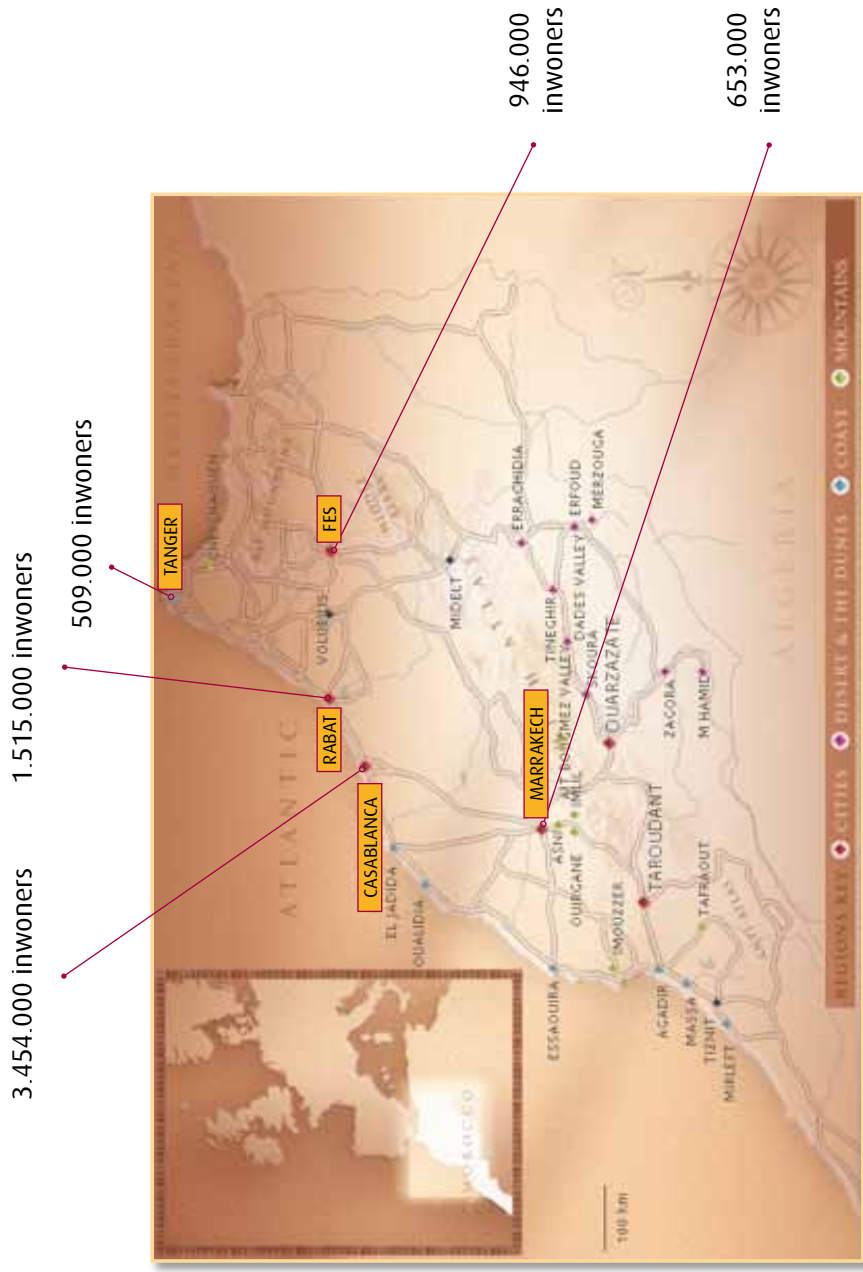
De bevolking bestaat voor eenderde uit Berbers, die uit het Rif- en Atlasgebergte afkomstig zijn. De laatste decennia is er een grote trek van het platteland naar de steden. Ongeveer 1,7 miljoen Marokkanen, veelal van Berberafkomst, wonen en werken in het buitenland, voornamelijk in Frankrijk.

→ Onderwijs

Onderwijs in Marokko is kosteloos en verplicht tot 15 jaar. Desondanks gaan vele kinderen, vooral meisjes, op het platteland nog steeds niet naar school. De analfabetismegraad in Marokko blijft al jaren rond de 50% hangen, maar reikt tot 90% bij meisjes op het platteland. Marokko telt ±230.000 studenten gespreid over 14 openbare universiteiten. De Mohammed V Universiteit in Rabat en de Al Akhawayn Universiteit in Ifrane (privé-universiteit) hebben een zeer goede reputatie.

Enkele cijfers: 2009 (schattingen)

- levensverwachting bij de geboorte:
 - vrouwen: 74 jaar
 - mannen: 69 jaar
- toename van de bevolking: 1,5%
- vruchtbaarheidindex: 2,5 kinderen/vrouw
- alfabetiseringsgraad: 52,3%
- werkloosheidspercentage: 10,0%
- VN Human Development Index: 127ste plaats (0,646)/177 volgens de editie 2007-2008

3. Voornaamste steden

→ **Rabat (hoofdstad):**

Rabat ligt aan de Atlantische Oceaan op de linkeroever van het Bouregreg-estuarium, tegenover de plaats Salé. De stad is het politieke en administratieve centrum van Marokko en de officiële woonplaats van de Koning. Alle ministeries en ambassades zijn er gevestigd. Doordat de haven dichtslibt, neemt de betekenis van de stad af, maar Rabat heeft nog steeds een belangrijke textielindustrie.

De stad bevat verscheidene van de belangrijkste onderwijsinstellingen van Marokko, met inbegrip van de Mohammed V University, het Nationaal Conservatorium voor Muziek, Dans en Dramatische Kunsten en Hoge Scholen voor landbouw, management en toegepaste economische wetenschappen.

→ **Casablanca:**

Casablanca is gelegen in het westen van Marokko, aan de Atlantische Oceaan. Het is zowel de grootste stad als de belangrijkste haven van het land. De regio rond Casablanca wordt gezien als de locomotief van de ontwikkeling van de Marokkaanse economie. Het is verantwoordelijk voor 39% van de nationale productie en 60% van de industriële werkkracht. De regio verbruikt 35% van de nationale elektriciteitsproductie en tekent voor 54% van de industriële productie. Sinds tientallen jaren is Casablanca een belangrijke wereldstad, o.a. door de bouw van vele kantoorgebouwen en een grotere haven.

→ **Fès:**

Fès is de op twee na grootste stad van Marokko, na Casablanca en Rabat. Het is gelegen in de gelijknamige prefectuur Fès, in de regio Fès-Boulemane. Het is één van de "vier keizerlijke steden", samen met Marrakesh, Meknes en Rabat.

→ Marrakesh:

Marrakesh is een stad in het westen van Marokko en de hoofdstad van de gelijknamige provincie. De stad is gelegen op de vruchtbare Haouzvlakte, aan de voet van de Hoge Atlas. De stad ligt op 230 km van Casablanca en op 310 km van de hoofdstad Rabat. De 70 meter hoge minaret, die beschouwd kan worden als het symbool van Marrakech, werd voltooid in 1196.

→ Tanger:

Tanger is een stad in Noord-Marokko, gelegen aan de Straat van Gibraltar en dus zeer belangrijk voor het vervoer van goederen en mensen tussen Europa en Afrika. Aangetrokken door de stad, verlaten de plattelandsbewoners hun vertrouwde omgeving om zich te vestigen in de stad waar er meer werk is.

4. Bestuurlijke organisatie

Onafhankelijk sinds 1956

Marokko is onafhankelijk sinds 1956, toen de Alawidynastie weer werd hersteld onder koning Mohammed V. Het noorden van het land werd voor die tijd bestuurd als een Spaans en het zuiden als een Frans protectoraat. De noordelijke kuststeden Ceuta en Melilla zijn Spaans gebleven.

Koning Mohammed VI,
staatshoofd
sinds juli 1999

► Uitvoerende macht

Marokko is een constitutionele monarchie, waarvan Koning Mohammed VI sinds juli 1999 staatshoofd is, na het overlijden van zijn vader Hassan II. De Koning heeft diverse functies. Hij is:

- politiek en geestelijk leider;
- opperbevelhebber van de strijdkrachten en
- voorzitter van de Hoge Raad.

Daarnaast benoemt en ontslaat hij het kabinet. De Koning heeft ook de mogelijkheid om de volksvertegenwoordiging te ontbinden en per decreet te regeren.

► Samenstelling van de regering

In Marokko werden in 2007 voor het laatst verkiezingen gehouden. De islamitische Partij van Rechtvaardigheid en Ontwikkeling, die bij de stembusslag als tweede eindigde, maakt geen deel uit van de huidige regering, die net als de vorige wordt gevormd door de centrumrechtse partij Istiqlal (PI) van Premier Abbas El Fassi en de Socialistische Unie van Volkskrachten (USFP). De Premier heeft zich ertoe verbonden de grondige hervormingen door te voeren (verplichte ziekteverzekering, hogere pensioenen, structurele investeringen) waar zijn voorganger reeds de aanzet toe had gegeven. Daar waar de vorige regering slechts twee vrouwen telde, is dit aantal in de huidige ploeg opgetrokken tot 7 (op een totaal van 34).

M. Abbas El Fassi,
Eerste Minister

Oudgediende Mohamed Benaissa is als minister van Buitenlandse Zaken vervangen door de 49-jarige Taieb Fassi Fihri, die voorheen staatssecretaris onder Benaissa was. De belangrijkste ministers, zoals die van Buitenlandse Zaken, worden benoemd door Koning Mohammed VI. Chakib Benmoussa is aangebleven als minister van Binnenlandse Zaken.

De foto's van een aantal leden van de regering zijn opgenomen op het einde van deze studie.

Voor meer informatie over de samenstelling van de Marokkaanse regering: <http://www.map.ma/mapfr/maroc/gouvernement/index.htm>

► **Wetgevende macht**

Het Marokkaanse Parlement bestaat uit 2 kamers:

- de Kamer van Volksvertegenwoordigers en
- de Kamer van Adviseurs

De leden van de Kamer van Volksvertegenwoordigers worden rechtstreeks verkozen voor een periode van 5 jaar. De leden van de Kamer van Adviseurs worden verkozen voor 9 jaar. Drievijfden van hen worden per regio gekozen door een kiezerskorps van vertegenwoordigers van de lagere overheden. De overige tweevijfden worden gekozen door kiezerskorpsen die bestaan uit afgevaardigden van de regionale beroepskamers en uit leden die nationaal verkozen zijn door vertegenwoordigers van de werknemers.

► **Rechterlijke macht**

De rechterlijke macht is conform de Marokkaanse grondwet onafhankelijk van de wetgevende en de uitvoerende macht. De uitspraken worden namens de Koning gedaan en uitgevoerd.

De magistraten worden benoemd op voorstel van de Hoge Raad voor de Rechtspraak, die wordt voorgezeten door de Koning. De leden zijn benoemd voor het leven.

5. Beknopte historie

- **683**: eerste Moslim-ruiters beginnen aan hun verkenningstochten.
- **708**: “Marokko” als dusdanig wordt gesticht en de Islam wordt verspreid (verovering door Ibnou Moussa Noussair).
- **789**: de eerste Marokkaanse dynastie wordt in Fès door Idriss de 1ste gesticht (Dynastie Idrissides). Fès is tegenwoordig de “spirituele hoofdstad” van Marokko.
- **1062**: Marrakech wordt – als 2de hoofdstad – opgericht door de Almohades Dynastie. Deze 2de dynastie controleerde de handel tussen het noorden en het zuiden, waarbij hun invloed uitwaaierte tot in Spanje en zwart Afrika. Na de verovering van Fès in 1145 en Marrakech in 1147, veroverden de “Almohades” de rest van het land en Noord-Afrika.
- **1269**: de “Mérinides” (Berberse stam) nemen de controle over Marokko, gevolgd door de “Saâdiens” (afstammelingen van de profeet). Tussen 1510 en 1523 namen zij de controle over het zuiden en verjoegen de Portugezen uit Agadir. Vervolgens veroverden zij op hun beurt heel Marokko.
- **1666**: verovering van Marokko onder leiding van Moulay Mohammed en later in 1669 stichting van de dynastie van de “Alaouiten” (de huidige Koning, Mohammed VI, stamt nog steeds af van deze dynastie).
- **1912**: Sultan Moulay Hafid staat toe dat Marokko onder Europees protectoraat valt, waardoor Marokko onder drie verschillende administratieve entiteiten komt te staan. Het noorden en zuiden wordt toegewezen aan Spanje, Tanger geniet een internationaal statuut en de rest van het land valt onder Frankrijk.
- **1921**: het Marokkaanse volk komt in opstand tegen de kolonisatie.

- **1955**: de Marokkaanse bevolking eist via een volksstemming de terugkeer van Koning Mohammed V.
- **1961**: Koning Mohammed V sterft en wordt opgevolgd door zijn zoon Hassan.
- **1999**: Koning Hassan II overlijdt, waardoor zijn zoon gekroond wordt tot Koning Mohammed VI.
- **2002**: Marokko en Spanje zetten militairen in op het Peterselie-eiland voor de Marokkaanse kust. Hierdoor wordt de autonomie van Ceuta en Melilla, kleine enclaves die al eeuwen door Spanje bestuurd worden, weer in vraag gesteld.

6. Internationale betrekkingen

De Euro-mediterrane overeenkomst waarbij een associatie tot stand wordt gebracht tussen de Europese Gemeenschap en haar lidstaten enerzijds, en het Koninkrijk Marokko anderzijds is in voege getreden op 1 juni 2000 (publicatieblad van de EG L 70/205 van 18 maart 2000). In ruil voor een vermeerdering van de financiële hulp en de technische bijstand aan Marokko voorziet dit akkoord de afbouw van de douanetarieven en de oprichting van een vrijhandelszone, in overeenstemming met de principes van het WTO. In 2012 moeten alle industrieproducten uit de EG in Marokko worden toegelaten met vrijstelling van douanerechten of heffingen van gelijke werking. De producten uit Marokko genieten nu al van deze vrije toegang tot de EU markt.

Als bevoorrechte partner van de EU heeft Marokko tot in 2006 een vooraanstaande rol gespeeld in het Euromed proces. Het land geniet vandaag van het Europese Nabuurschaps- en Partnerschapsinstrument (ENPI) waarvoor EUR 564 miljoen werd vrijgemaakt voor de periode 2007-2010. Marokko is de belangrijkste begunstigste van de Europese fondsen.

Volledigheidshalve dient hier aan toegevoegd te worden dat Marokko op 13 oktober 2008 als eerste land van het zuiden van de Middellandse Zee een “advanced status” heeft gekregen van de EU. Dit versterkte statuut bevestigt de hechting van de Marokkaanse economie aan die van de EU. In 2007 bereikte de bilaterale handel EUR ±20 miljard.

In maart 2004 werd een vrijhandelsakkoord met de VS ondertekend. Dit akkoord trad in werking op 1 januari 2006. Overeenkomstig dit akkoord werden de invoerrechten op 95% van de consumptiegoederen en industrieproducten opgeheven. De overige invoerrechten zullen na een periode van 9 jaar afgeschaft worden.

Marokko is lid van o.a. de volgende internationale organisaties:

- de Afrikaanse Ontwikkelingsbank (AfDB);
- de Arabische Liga;
- de Verenigde Naties (VN) en daaronder ressorterende instellingen;
- het Internationaal Monetair Fonds (IMF);
- het Arabisch Monetair Fonds;
- de Wereldbank en bijbehorende instellingen;
- de Organisatie Islamitische Conferentie (OIC/ICO);
- de Arabische Maghreb Unie (AMU/UMA);
- het Arabisch Fonds voor Economische en Sociale Ontwikkeling (AFESD) en
- de Wereldhandelsorganisatie (WHO).

II. ECONOMIE

1. Algemeen

Sinds het begin van de jaren '90, liberalisering van de invoer en wisselverrichtingen

Marokko wordt, over een langere periode gezien, gekenmerkt door een gunstige economische groei. Na een lange periode van protectionisme heeft het land vanaf het begin van de jaren '90 resoluut de weg gekozen van de liberalisering voor wat betreft de invoer en wisselverrichtingen. Sedert 1983 is de bevordering van de buitenlandse investeringen één van de centrale thema's van het Marokkaanse ontwikkelingsbeleid. Dit kwam tot uiting door de stichting van vrijhandelszones en een onbelemmerde in- en uitvoer van investeringskapitaal en winsten.

De Marokkaanse economie is de laatste jaren meer en meer gediversifieerd. De bijdragen van de landbouw en de fosfaatindustrie aan het BBP zijn structureel gedaald, terwijl het aandeel van de industrie en de dienstensector stijgt. Toch blijft de landbouw echter een belangrijke sector aangezien meer dan 40% van de bevolking hierin werk vindt. De dienstensector in Marokko is goed ontwikkeld. Ongeveer 25% van de beroepsbevolking is werkzaam in deze sector. Export en toerisme zijn belangrijke deviezenbronnen. Zij worden op de voet gevolgd door geldtransfers van Marokkanen in het buitenland.

Belangrijkste uitdagingen: stimuleren van de groei en creëren van werkgelegenheid

De belangrijkste uitdagingen voor de toekomst blijven het stimuleren van de groei en het creëren van werkgelegenheid. Het succesvol terugdringen van corruptie, een efficiënter gebruik van de overheidsfinanciën, verdere privatisering en het aantrekken van buitenlandse investeerders zijn de voornaamste middelen om die doelstelling te bereiken.

De economische hervormingspolitiek beoogt:

- de economie te liberaliseren en open te stellen voor buitenlandse concurrentie;

- het zaken- en investeringsklimaat te verbeteren;
- de productieactiviteiten te diversifiëren en
- de infrastructuur te moderniseren.

Marokko is er in geslaagd om een stabiel macro-economisch klimaat te bereiken. Hiervan getuigt:

- een beperkte inflatie;
- een stabiele munt en
- het overschot op de lopende rekening.

2. Economische indicatoren

Globale indicatoren

- **BBP (2008): USD 88,9 miljard**
- **BBP per inwoner (2008): USD 2.810**
- **Groei van het BBP (in %):**
 - 2005: 2,2
 - 2006: 7,8
 - 2007: 3,2
 - 2008: 6,2
 - 2009: 2,6 (prognose)
- **Werkloosheidspercentage:**
 - 2005: 11,0
 - 2006: 9,7
 - 2007: 9,8
 - 2008: 9,5
 - 2009: 9,1 (prognose)
- **Officiële inflatie (in %):**
 - 2005: 1,0

- 2006: 3,3
 - 2007: 2,0
 - 2008: 3,8
 - 2009: 2,0 (prognose)
- **Overheidsbalans Marokko (in % van het BBP):**
 - 2006: 2,0
 - 2007: - 0,3
 - 2008: - 6,6
 - 2009: - 4,2 (prognose)
 - **Export (FOB): USD 20,2 miljard in 2008**
 - **Import (FOB): USD 39,3 miljard in 2008**
 - **Buitenlandse handel (2007): deficit van USD 19,1 miljard**

(Bron: Economist Intelligence Unit – <http://www.eiu.com>)

3. Anno 2009

Het Marokkaanse ministerie van Economische Zaken en Financiën en het Marokkaanse CPB verwachten voor 2009 een economische groei die schommelt tussen 5,8% en 6,7%. Dit is voor een groot deel te danken aan het feit dat de landbouwsector de afgelopen maanden een overvloedige regenval heeft gekend.

De goede prestaties van de Marokkaanse economie dreigen echter te lijden onder de wereldwijde crisis.

De automobielsector en de onderaannemers zouden wel eens het eerste slachtoffer kunnen worden van deze negatieve evolutie.

De confectie- en textielsector kent een gelijkaardig verloop.

Gaan ook achteruit:

- de wereldwijde vraag naar Marokkaanse producten (-1,2%);
- het volume van de geldtransfers van Marokkanen die in het buitenland wonen (-5,0%);
- de nieuwe directe buitenlandse investeringen (-20,0%) en
- het haventransport, o.a. via de haven van Tanger.

De wereldwijde crisis gaat echter ook gepaard met een aantal positieve effecten, zoals:

- de daling van de energiekosten, waardoor het tekort op de handelsbalans vermindert en
- de toename van de binnenlandse vraag.

De wet op de financiën van 2009 voorziet niet alleen een verhoging van de lonen in de publieke sector, maar ook een verlaging van de inkomstenbelastingen.

4. Economische structuur

▶ Aandeel van de sectoren in het BBP

De laatste decennia is de economie van Marokko méér en méér gediversifieerd. Hoewel nog altijd 46% van de beroepsbevolking in de landbouwsector werkt, is de dienstensector in opmars. In deze sector is 25% van de beroepsbevolking werkzaam, waarvan een groot deel in het toerisme. In het exportpakket neemt de industriële productie een belangrijke plaats in.

Primaire sector staat
nog steeds in voor
meer dan 40% van de
tewerkstelling

► Primaire sector

De landbouwsector in Marokko is één van de belangrijkste sectoren van het land. Deze sector neemt ongeveer 18% van de totale export voor zijn rekening. Meer dan 40% van de arbeidskrachten in Marokko zijn in deze sector werkzaam.

Marokko produceert o.a. graanproducten, vlees, wijn, fruit, groenten en vis. Het land heeft aanvaardbare niveaus van voedselonafhankelijkheid bereikt, o.a. 80% voor granen, 60% voor suiker, 35% voor menselijke consumptie bestemde olie, 100% voor vlees en 85% voor melk en zuivelproducten. Het land voert ook fruit, verse groenten en blikgroenten, vis en andere producten uit, zowel verwerkt als onverwerkt. De meeste producten worden naar de EU geëxporteerd.

Net zoals andere landen van het Afrikaanse continent kampt Marokko met een beperkte watervoorziening. Via het huidige landbouwbeleid wil de regering het probleem van het watertekort aanpakken en door verbeterde irrigatietechnieken verspilling minimaliseren.

Op dit moment telt Marokko twee soorten landbouw: een moderne, competitieve, voor de uitvoer bestemde landbouw met een hoge opbrengst en een traditionele landbouw. De eerste vorm vertegenwoordigt slechts een klein percentage van de hele sector.

Het nieuwe landbouwplan, gelanceerd door de overheid en genaamd «Plan Maroc Vert», voorziet de oprichting van één miljoen landbouwbedrijven en een extra bijdrage van de landbouw aan het BBP van MAD 70 tot 100 miljard, hetzij ongeveer het dubbele van het “Emergence” Plan. Het huidige plan beoogt eveneens nieuwe investeringen in de landbouw aan te trekken (jaarlijks objectief: MAD 10 miljard voor 1.000 à 1.500 projecten verspreid over het gehele land).

Het landbouwbeleid zal zich de volgende jaren toespitsen op de volgende 4 thema's:

- bijdrage tot de garantie van voedselveiligheid;
- verhoging van de inkomsten van de landbouwers;
- bescherming en behoud van de natuurlijke rijkdommen en
- integratie van de landbouw in de nationale en internationale markt.

Op internationaal vlak en gegeven het feit dat Marokko alles in werking wenst te stellen om zijn landbouwproducten competitief te maken op de internationale markt, baseert deze strategie zich op een goed presterende landbouw waarvan de finaliteit erin bestaat te beantwoorden aan de steeds groeiende behoeften van de bevolking en het bevorderen van een duurzame landbouw die de concurrentie op de buitenlandse markten aankan.

De regering is ook op zoek naar buitenlandse investeerders om deze doelstelling te bereiken. Marokko biedt een aantal aantrekkelijke aanmoedigingspremies voor investeerders in de landbouw o.a. belastingsvrije projecten tot 2010. De regering biedt ook zijn diensten aan als partner voor buitenlandse investeerders.

➤ **Secundaire sector**

De industriële sector is één van de meest dynamische sectoren van de Marokkaanse economie. De belangrijkste takken van de industrie zijn: voedselverwerking, chemie/parachemie, mijnbouw, metaal, textiel en kleding. De laatste jaren groeit het belang van de productie van elektronica, elektrische apparaten en onderdelen voor de auto-industrie. De voornaamste industriegebieden liggen in het kustgebied tussen Casablanca en Rabat. De laatste

Belangrijkste
industriegebieden
gelegen in het kustgebied
tussen Casablanca en
Rabat

jaren profileert Tanger zich steeds meer als industriële hoofdstad van het noorden.

De Marokkaanse industriesector telt in zijn geheel 8.000 bedrijven waarvan circa 20% exportgericht zijn. De totale export van de industrie bedroeg in 2004 MAD 50 miljard (EUR 4,5 miljard). Ongeveer 1.000 bedrijven werden opgericht met buitenlandse deelname (joint ventures). De industrie biedt werk aan ±495.000 arbeiders, wat overeenkomt met 20% van de totale werkgelegenheid. De bijdrage van de industriële sector aan het BBP bedroeg in 2005 18%.

► Tertiaire sector

De Marokkaanse dienstensector is zonder twijfel één van de meest ontwikkelde in Noord-Afrika. Dit is in grote mate te danken aan de toeristische sector (hotels, toeristische diensten, recreatieve sector,...) en aan de bancaire en financiële sector. Casablanca is tegenwoordig het grootste financiële en industriële centrum van Marokko. Talrijke multinationals die zaken doen in het noorden van Afrika hebben hun maatschappelijke zetel in Casablanca gevestigd. In 2008 is de stad de 2de belangrijkste financiële plaats geworden op het Afrikaanse continent. Daarnaast vertegenwoordigt ze 48% van de investeringen en 60% van het BBP van Marokko. Casablanca beschikt tevens over de tweede belangrijkste beurs in Noord-Afrika, na die van Ryad in Saoedi-Arabië met een kapitalisatie van ongeveer MAD 800 miljard (± USD 87 miljard). De jaren 2005 en 2006 waren zeer winstgevend voor de beurs van Casablanca, dankzij een recordstroom van kapitaal afkomstig uit het Midden-Oosten.

Nog een woordje i.v.m. "offshoring", één van de zeven pijlers van het "Emergence" Plan.

Als eerste offshore bestemming van Afrika wenst Marokko een vaste plaats te veroveren op deze

steeds meer concurrentiële markt en zich te profileren tegenover de zeer attractieve landen van Zuidoost Azië en Oost-Europa.

Het is met dit doel voor ogen dat Marokko zijn ITC sector moderniseert. Deze laatste kent vandaag een omzet van EUR 3,5 miljard, hetzij 6,5% van het Marokkaans BBP.

De Marokkaanse call centers (CRC) bieden een brede waaier van diensten aan: technische bijstand, klantendienst, televerkoop, en diensten gelinkt aan telecommunicatie, technologie en financiën.

► **Informele sector**

Naast de formele economie bestaat in Marokko ook een grote informele sector, gaande van het grijze circuit (belastingontduiking, aannemen van 'zwarte' werknemers) tot criminele praktijken. Hoewel de informele economie de functie heeft van sociaal vangnet, zet ze een grote rem op de economische ontwikkeling van het land wegens het verdwijnen van belastinginkomsten, kapitaalvlucht en oneerlijke concurrentie. De overheid neemt maatregelen om informele activiteiten op te nemen in de formele economie, bijvoorbeeld in de transportsector, de kunstnijverheid en de handel.

5. Privatisering

Aanwezigheid van een
grote informele sector

De behoefte aan inkomsten heeft de Marokkaanse overheid ertoe bewogen de nodige staatsbedrijven te privatiseren. Sinds 1993 zijn 76 staatsbedrijven geprivatiseerd waaronder 26 hotels. Succesvolle privatiseringen zijn de uitgifte van de tweede GSM-licentie en de verkoop van meer dan de helft van de aandelen van Maroc Télécom. In 2003 zijn autofabrikant Somoca en 80% van de aandelen van de Régie des Tabacs verkocht. De overheidsinkomsten uit de privatiseringen bedroegen in 2008 ongeveer MAD 13 miljard (ruim EUR 1,15 miljard). De inkomsten zijn onder meer afkomstig uit de privatisering van twee distributiebedrijven van zaden en zout. Voor 2009 wordt de privatisering van Marsa Maroc, het vroegere Société d'Exploitation des Ports, verwacht. Andere bedrijven die in de toekomst geprivatiseerd zullen worden zijn Royal Air Maroc, de bank BCP en de post Barid al-Maghrib.

6. Het "Emergence" Plan

Privatiseringsgolf
sinds 1993

Gelanceerd in 2005 op basis van een door het Amerikaans studiebureau McKinsey gerealiseerd onderzoek, beoogt het "Emergence" Plan de Marokkaanse economie te stimuleren door deze af te stemmen op 7 prioritaire groeimotoren, "métiers mondiaux" genaamd, nl. offshoring, de automobielsector, de luchtvaart, electronica, voedingsindustrie, producten van de zee en textiel. Dit plan werd eind 2007/begin 2008 aangevuld met het plan "Envol" dat drie nieuwe sectoren bevat, nl. biotechnologie, microelectronica en nanotechnologie.

1. Algemeen

De economische liberalisatie heeft tot gevolg dat het klimaat voor buitenlandse investeringen verbeterd is. Belastingvrije zones, goedkope arbeidskrachten evenals de centrale ligging van Tanger als toegangspoort naar het Middellandse Zeegebied en West-Afrika, zijn voor het bedrijfsleven steeds meer in het oog springende vestigingsfactoren. Daarbij komt dan nog, als gevolg van de met de EU, Turkije en de VS getekende handelsakkoorden, de geleidelijke afbraak van invoerrechten. De buitenlandse investeringen in Marokko zijn bovendien beschermd door een ad hoc wetgeving.

2. Sectorale analyse

► Chemische en parachemische sector

In de Marokkaanse industrie neemt de chemische en parachemische sector een belangrijke plaats in. In 2006 telde men 1.602 bedrijven, waarvan 21% grote industriële complexen.

De bijdrage van deze sector aan de economie kan als volgt worden geschetst: 19% van de industriële productie, 19% van het BBP, 14% van de totale werkgelegenheid, 17% van de investeringen en 22% van de export. De chemische en parachemische sector maakt daarenboven deel uit van het "Emergence" Plan dat tot doel heeft een inventaris op te stellen van de chemische nijverheid in Marokko, een vergelijkende studie te maken met de concurrerende landen, de activiteiten met een sterk ontwikkelingspotentieel te identificeren, een ontwikkelingsstrategie voor de 10 volgende jaren uit te werken en een operationeel actieplan op te stellen.

In 2008 werden de volgende cijfers opgetekend:

- Omzet: ± MAD 70 miljard;
- Toegevoegde waarde: MAD 19 miljard;
- Investerings: MAD 6 miljard.

Op het vlak van de export neemt de chemische sector de 2de plaats in met MAD 15 miljard.

Het land bezit ook ongeveer driekwart van de fosfaatreserves in de wereld. De belangrijkste fosfaatmijnen liggen in Khouribga, Youssoufia, El Gantour en Boucraa (Westelijke Sahara). Na de Verenigde Staten en Rusland is Marokko de grootste producent. In 2008 werd aangekondigd dat de fosfaatsector geopend zou worden voor buitenlandse investeerders om zo de ontwikkeling van de kunstmestindustrie en de chemische industrie te bevorderen.

¾ van de fosfaatreserves
in de wereld

► Toerisme

In 2005 was het toerisme voor het eerst de grootste bron van deviezen voor Marokko. Deze trend heeft zich vervolgens voortgezet. De sector verschaft werk aan 600.000 mensen en staat in voor evenzoveel indirecte banen. Geschat wordt dat de sector voor 10% bijdraagt aan het BBP.

Om de toeristische sector te helpen uitbreiden heeft de regering een prospectieve strategie opgesteld met een langetermijnvisie en een becijferd en gedetailleerd programma.

Grootste bron
van deviezen

De vooropgestelde objectieven zijn zeer ambitieus, niet alleen qua cijfers maar ook op het gebied van kwaliteit.

Het programma Visie 2010 streeft de volgende doelstellingen na:

Aantal toeristen:

10 miljoen, waarvan 7 miljoen buitenlanders (tegenover 6,6 miljoen in 2006)

Draagt voor ±10%
bij tot het BBP

Accomodatie:

160.000 bedden (waarvan 130.000 aan de kust en 30.000 op andere culturele trekpleisters). Dit moet de nationale accommodatiecapaciteit op 230.000 bedden brengen

Investing:

EUR 8 miljard (inrichting van nieuwe badplaatsen, infrastructuur, hotels en animatie)

Inkomsten:

EUR 48 miljard in deviezen

Werkgelegenheid:

600.000 nieuwe banen

Bijdrage van het toerisme tot het BBP:

Jaarlijks gemiddelde groei van 8,5%, om aan $\pm 20\%$ te komen in 2010.

Deze doelstellingen werden geconcretiseerd in het "Plan Azur" dat 6 grote projecten bevat. Omwille van de huidige economische crisis werd de uitvoering van sommige van deze projecten uitgesteld:

- Lixus Larache – Thomas & Piron (België), 490 hectare, 15.000 bedden;
- Mazagan El Jadida – Kezner (Zuid-Afrika), 500 hectare, 8.000 bedden;
- Mogador Essaouira – Accor (Frankrijk), Thomas & Piron (België), 356 hectare, 7.900 bedden;
- Taghazout - Colony Capital (USA), 685 hectare, 24.000 bedden;
- Saïdia Berkane, Fadesa (Spanje), 614 hectare, 28.000 bedden;
- Plage blanche Guelmin, Fadesa (Spanje), 525 hectare, 26.000 bedden.

De ontwikkeling van het toerisme biedt goede mogelijkheden voor bedrijven in de bouwsector, exploitanten van vakantieaccommodaties en toeleveranciers van hotels en horecagelegenheden. Voor de nieuwe hotelaccommodaties zullen veel zaken geïmporteerd worden, zoals apparatuur en hotelinrichting.

► **Bouwsector**

De bouwsector wordt steeds belangrijker voor de Marokkaanse economie. De sector kent sinds 2001 een flinke groei, mede dankzij een uitgebreid overheidsprogramma inzake sociale woningbouw. Door de trek van het platteland naar de stad is een groot tekort aan goede woningen in de grote steden ontstaan. Door het bouwen van nieuwe woningcomplexen tracht de overheid het aanbod van appartementen en huizen te vergroten.

Ook wordt er aandacht besteed aan de realisatie van betaalbare middenklasse woningen. Om aan deze vraag te beantwoorden bouwt de Marokkaanse overheid diverse 'satellietsteden' in de buurt van bestaande steden zoals Rabat.

Door de grote bouwprojecten te vermenigvuldigen probeert de Marokkaanse overheid de nationale economie te stimuleren. Hierdoor zijn deze sectoren erg aantrekkelijk voor buitenlandse bedrijven. Pluspunten zijn de aanwezigheid van onderaannemers met gekwalificeerd personeel, een laag arbeidsloon en een gunstige ligging t.o.v. Europa.

Uitgebreid
overheidsprogramma
inzake sociale
woningbouw

► Waterbehandeling

De waterproblematiek in Marokko vertaalt zich vooral in een toename van woestijnvlaktes, waterschaarste en een vervuiling van de watervoorraad. De groeiende behoefte aan water voor huishoudens, industrie en landbouw gekoppeld aan het ontbreken van adequaat waterbeheer hebben gezorgd voor een flinke daling van het waterpeil in Marokko.

Circa 90% van de jaarlijkse wateraanwas (gemiddeld 29 miljard m³) wordt opgeslagen in stuwmeren; daarvan wordt 80% gebruikt voor irrigatie. De overige 12% is bestemd voor drinkwater of voor de industrie. Door lekken in het netwerk, illegale aftappingsen en inefficiënte irrigatie gaat er jaarlijks veel water verloren.

Kansen voor het bedrijfsleven liggen met name in nieuwe wateropslagcapaciteiten, verbetering en aanleg van waterbehandelingsstations en in de verdere ontwikkeling van het distributienetwerk in bestaande en nog te ontwikkelen gebieden. Marokko biedt daarnaast ook mogelijkheden voor bedrijven die waterbehandelings-, afvalwaterbehandelings- en ontziltingsystemen, alsook pompen, buizen en andere benodigdheden leveren. Op dit moment zijn vooral Spaanse en Franse bedrijven actief op deze markt.

► Landbouw

De agrosector is één van de belangrijkste sectoren van de Marokkaanse economie en biedt vele kansen voor het bedrijfsleven. Het land ligt dichtbij de Europese markt, beschikt over een goede infrastructuur in de vorm van o.a. havens en wegen en telt werkrachten met een hoog opleidingsniveau in de land- en tuinbouw. Tevens heeft Marokko een zeer goed klimaat dat het mogelijk maakt het hele jaar door gewassen te kweken.

Goede infrastructuur en
opleidingsniveau

Na de hevige regenval in 2006 kende de Marokkaanse landbouwsector een grote groei. Men is op grote schaal bezig om de irrigatie te verbeteren en algemene moderniseringswerken door te voeren. De landbouwsector van Marokko biedt uitstekende investeringsmogelijkheden, van de groei van gewassen, kennisoverdracht op het gebied van nieuwe irrigatietechnologieën tot de verwerking van producten met toegevoegde waarde voor de uitvoer.

► Milieu

De Marokkaanse overheid wil het bedrijfsleven meer betrekken bij het Clean Development Mechanism (Kyotoprotocol). Op nationaal niveau kunnen deze projecten duurzame ontwikkeling stimuleren en bijdragen tot technologieoverdracht, milieubescherming en armoedebestrijding.

Er zijn al zo'n zestig projecten ter vermindering van het broeikaseffect geformuleerd. Het gaat om projecten op het gebied van zuinig energiegebruik, gebruik van alternatieve energiebronnen, gebruik van aardgas in de industrie, herbebossing en de winning van biogas uit afval. Deze projecten kunnen de uitstoot van CO₂ tegen 2020 met 102 miljoen ton verminderen.

► Voedingsindustrie

Door de demografische toename en het behoeftenbelang heeft deze sector de laatste jaren sterk aan belang gewonnen. Door de nabijheid van de Europese markt, een grote variëteit aan ecosystemen en de verbetering van het investeringsklimaat is ook het aantal buitenlandse investeringen gestaag toegenomen.

De voornaamste takken van de Marokkaanse agro-industrie zijn: verwerking van vetstoffen, vis, fruit en groenten, melk en melkproducten, graangewassen, drank en tabak. Marokko is wereldwijd de belangrijkste uitvoerder van kappertjes, verse snijbonen en

Zeer uitgebreide
invoermogelijkheden

sardienen in blik. Het land rangschikt zich tweede voor wat olijven en ansjovis in blik betreft.

Ter plaatse bestaan er vooral zakenopportuniteiten voor gedroogde en diepgevroren producten, olijven en olijfolie in blik, arganolie, de verwerking van algen, de productie van foie gras en producten van de biologische landbouw en aquacultuur.

De regering heeft bovendien hulpmaatregelen uitgevaardigd voor bepaalde subsectoren zoals de graangewassen, fruit en groenten.

De invoermogelijkheden zijn zeer uitgebreid, gaande van grondstoffen, machines voor de verwerkende industrie (uitrustingsgoederen, koel- en bewaarsystemen, verpakkingsmogelijkheden,...) tot eetwaren. De vijf belangrijkste productgroepen zijn: melkproducten (boter, melk en kaas), plantaardige olie, tabak, wijn en alcohol.

► Textielindustrie

De textielindustrie, die ooit tot de meest succesvolle sectoren van de Marokkaanse economie behoorde, heeft ondertussen veel van haar pluimen verloren. Op dit moment draagt de sector voor ongeveer 5% bij aan het BBP. Sinds 2005 is de textielexport stabiel of licht gestegen dankzij de aan de Aziatische landen opgelegde quota's. De export van textiel bedraagt ongeveer 25% van de totale export en had in 2006 een waarde van EUR 2,8 miljard. Het aandeel van garen, weefsels en toebehoren in de totale import bedraagt 10%.

Er zijn echter ook positieve factoren: de geografische afstand tot de Europese markt is klein, er is een associatieakkoord met de Europese Unie dat leidt tot verlaging en afschaffing van tarieven en er is een vrijhandelsovereenkomst met de Verenigde Staten. Dit heeft ertoe geleid dat enkele Europese en

Amerikaanse bedrijven hun productie naar Marokko hebben verplaatst.

Investeringsmogelijkheden zijn talrijk o.a. in de markt van jeans- en sportswear (zeer in trek), in de lingersector alsook in de productie van wol, katoen en synthetische en kunstvezels voor het weven.

► **Energiesector**

De vraag naar elektriciteit voor huishoudelijk, industrieel en agrarisch gebruik neemt jaarlijks toe met 6%. Naar verwachting zal de toename van de vraag vanaf 2015 jaarlijks 5% bedragen. Marokko tracht in deze energiebehoefte te voorzien door de uitbreiding van de capaciteit van de huidige centrales en de bouw van nieuwe centrales (thermisch of op waterkracht).

Vraag naar elektriciteit
neemt jaarlijks toe
met 6%

Het elektriciteitsaanbod wordt gegenereerd uit geïmporteerde kolen (63%), olie en gas (beide 14%). Ongeveer 6,7% van de elektriciteit wordt door waterkrachtcentrales opgewekt. Circa 1,4% is windenergie. Men verwacht dat het aandeel van windenergie zal toenemen, aangezien Marokko te maken heeft met uitzonderlijk gunstige windsnelheden.

Om de afhankelijkheid van de import van energie te verminderen en zodoende ook de grote druk op de importrekening, bestaat er eveneens belangstelling voor alternatieve energievoorziening, in de vorm van zonne-energie, windenergie en biomassa. Het Centre des Energies Renouvelables (CDER) streeft ernaar de huidige afhankelijkheid van buitenlandse energie te verlagen van 96% naar 80% tegen 2020. Tegen 2010 moet het aandeel alternatieve energie 10% van de totale energieconsumptie in het land bedragen.

De Marokkaanse regering streeft naar een geleidelijke liberalisering van de energiesector en de opening

van de sector voor buitenlandse investeerders. Het staatsaandeel in de energieproductie moet tegen 2020 zijn teruggebracht tot 40%. Het aandeel van de overheid in de elektriciteitsvoorziening is inmiddels al teruggebracht tot 35% als gevolg van de opkomst van private aanbieders en aansluiting op het internationale netwerk.

► Telecommunicatie

Een tiental jaar geleden heeft Marokko een ambitieus moderniseringsplan gelanceerd met als doel de telecommunicatie-infrastructuur te verbeteren. In 1999 werd het Office des Postes et Télécommunications opgesplitst in 2 entiteiten: Maroc Télécom (MT) voor de telefonie en Barid al Maghrib voor de post. Een onafhankelijk controle-organisme, nl. het Agence Nationale de Régulation des Télécommunications (ANRT), werd opgericht. Dit agentschap is voornamelijk belast met het toekennen van licenties.

De markt voor telefonie is de laatste jaren succesvol geliberaliseerd. Het aanbod van nieuwe diensten groeit en er worden verschillende nieuwe platforms geopend.

De overheid hoopt dat de sector substantieel zal bijdragen tot de groei van het BBP en de nodige extra banen zal opleveren.

In zowel de markt voor mobiele telefonie als die voor vaste telefonie is ruimte voor groei. Het aantal mobiele telefoongebruikers stijgt opmerkelijk. In maart 2008 hadden 21 miljoen mensen een mobiele telefoon. Het aantal vaste telefoonlijnen is beperkt (2,7 miljoen landlijnen in maart 2008).

In Marokko hebben nog maar weinig mensen een vaste aansluiting op het internet. In maart 2008 waren er 582.000 abonnees. Het aantal gebruikers van internet ligt een stuk hoger. De VN schat het aantal internetgebruikers op 7,3 miljoen. De meeste

Marokkanen kunnen zich thuis geen internet veroorloven en zijn aangewezen op internetcafés.

Sinds 2003 is ADSL in de dertien grootste steden van het land beschikbaar.

► **Transport en logistiek**

De transportsector bekleedt een centrale plaats in Marokko. Infrastructuren, moderne transportmiddelen en efficiënte systemen zijn van cruciaal belang voor de economische groei, de ruimtelijke ordening, de verbetering van het levenskader en de milieubescherming.

Het Marokkaans wegtransport staat in voor 90% van het personenvervoer en voor 75% van het goederenverkeer. Sinds 2003 is er een wet van kracht die ervoor moet zorgen dat de sector van het wegvervoer geliberaliseerd en gemoderniseerd wordt. Het monopolie van het nationale vervoersbedrijf ONT werd door de invoering van deze wet afgeschaft.

Wegtransport goed voor 90% van personenvervoer en 75% van goederenverkeer

Het spoorwegnetwerk strekt zich uit over 2.000 km en staat in voor een jaarlijks goederenverkeer van meer dan 30 miljoen ton en 24 miljoen reizigers. Het beheer van de spoorwegen is in handen van het Office National des Chemins de Fer (ONCF). De ONCF zal gereorganiseerd worden waarbij infrastructuur en exploitatie in verschillende ondernemingen worden ondergebracht. De overheid heeft de tarieven voor de spoorwegen geliberaliseerd zodat de spoorwegen beter kunnen concurreren met het wegtransport. In 2003 hebben Marokko en Spanje een contract getekend voor de aanleg van een dubbele spoorwegtunnel onder de Straat van Gibraltar. Dit wordt de eerste spoorwegverbinding tussen Afrika en Europa. Voorlopig werd nog geen specifieke datum vastgelegd voor de werken.

Marokko beschikt tevens over 30 havens die samen instaan voor een goederenverkeer van 60 miljoen ton en 4 miljoen reizigers.

De nieuwe diepzeehaven Tanger-Med nabij Tanger ondergaat een enorme uitbreiding, waardoor hij tot de grootste transporthubs in Afrika zal behoren. De eerste werkzaamheden zijn begonnen in 2003 en in 2007 is de eerste terminal geopend. De overheid is verantwoordelijk voor de basiswerkzaamheden en de transportverbindingen en -uitrustingen, terwijl de private sector de overige faciliteiten financiert. De haven wordt gezien als centrum voor de industriële ontwikkeling. Daarom worden er in de omgeving industriële en commerciële vrijhandelszones opgezet.

Besix neemt deel aan de uitbreidingswerken van de haven van Tanger Med II

Op 17 juni 2009 werd het contract voor het ontwerp en de bouw van de nieuwe infrastructuur van de haven Tanger Med II toegekend aan een consortium waarvan Besix deel uitmaakt.

De kostprijs voor fase 1 bedraagt EUR 650 miljoen (EUR 825 miljoen: fase 1+2). De werken starten in het eerste trimester van 2010.

Met de bouw van Tanger Med II zal het havencomplex op termijn een capaciteit van ruim 8 miljoen containers hebben, en daarmee een van de grootste havens van de Middellandse Zee en Afrika zijn.

Fase 1 van het project slaat op de bouw van het grootste gedeelte van de dammen alsook op de constructie van terminal 4. In samenwerking met Somagec zal Besix voor ASTM (Agence Spéciale Tanger Méditerranée) de kaaimuren van terminal 4, alsook de baggerwerken voor het dok uitvoeren.

Voor meer informatie:
<http://www.besix.com>

Marokko heeft 17 vliegvelden, waarvan er 11 bestemd zijn voor internationaal luchtverkeer. De belangrijkste internationale luchthaven is Mohammed V bij Casablanca, die 50% van het vliegverkeer van personen en 85% van het goederenvervoer beslaat. In 1995 ging de Marokkaanse overheid over tot een 'open-skies policy', wat onder meer tot gevolg had dat het monopolie van Royal Air Maroc (RAM) geleidelijk is opgeheven.

Mohammed V luchthaven
bij Casablanca:
belangrijkste luchthaven
van Marokko

IV. DIRECTE BUITENLANDSE INVESTERINGEN

1. Investeringsklimaat

De Marokkaanse autoriteiten hebben een strategie ontwikkeld om buitenlandse investeringen aan te trekken. Dit plan steunt op drie pijlers: een wettelijk institutioneel kader dat duidelijker is voor buitenlandse investeerders, een regionale strategie ter bevordering van de DBI en een sectorale strategie gebaseerd op de aantrekking van delocalisaties.

Oprichting van de
Centres Régionaux
d'Investissement

De oprichtingsprocedures werden geuniformiseerd, vereenvoudigd en efficiënter gemaakt, onder meer dankzij de Regionale Investeringscentra (Centres Régionaux d'Investissement - CRI) en de publicatie van een "Manuel des procédures liées à l'investissement" waarvan de verschillende documenten te consulteren en te downloaden zijn op de volgende website:

<http://www.manueldesprocedures.com>

Deze centra moeten de buitenlandse investeerders helpen hun investeringsprojecten te realiseren en alle bureaucratische hindernissen uit de weg te ruimen. In vele gevallen is het mogelijk een bedrijf op te richten in enkele dagen dankzij de hulp van de hierboven vermelde centra.

Krachtens het Charte de l'investissement, genieten de in Marokko uitgevoerde investeringen van het convertibiliteitsregime.

Wat de wisselreglementering betreft, laat dit regime het volgende toe:

- de uitvoering van de investeringsoperaties in Marokko;
- de overdracht van de inkomsten afkomstig van deze investeringen en
- de overdracht van het resultaat van de liquidatie of de stopzetting van de investeringen.

Praktisch alle sectoren staan open voor buitenlandse investeringen, met uitzondering van de fosfaatsector, de distributie van ethylalcohol, het beheer van nucleair afval, de verkoop in het groot van fruit en groenten, de vishallen en slachthuizen, de water- en elektriciteitsproductie en de postdiensten.

Dit geldt ook voor de verkoop van tabak. Dit is een privémonopolie van de Régie des Tabacs sinds de privatisering ervan in 2003 en de aankoop door de groep Altadis. Dit monopolie blijft geldig tot 2010.

Wat de landbouwsector betreft, kunnen de buitenlandse investeerders geen eigenaar worden van landbouwgrond. Ze kunnen daarentegen wel langdurige pachtovereenkomsten sluiten voor landbouwactiviteiten. Een wetsvoorstel dat op dit moment in aanmaak is, zou een einde kunnen stellen aan dit verbod. Intussen wordt er verder gewerkt aan het openstellen van sectoren voor zowel plaatselijke als buitenlandse investeerders.

Meer informatie op de website van de OESO:
<http://www.oecd.org/mena/investment>

Op 28.04.1965 hebben Marokko en de BLEU een akkoord getekend inzake de wederzijdse bescherming en bevordering van investeringen (Wet van 04.02.1967-BS van 18.10.1967-10.11.1967). Ingevolge dit akkoord beschermt Marokko de Belgische investeringen op zijn grondgebied. Op 13.04.1999 werd een nieuw gelijkaardig akkoord getekend.

Anderzijds, werd er in mei 2006 een akkoord tot het vermijden van de dubbele belasting getekend.

2. Investeringsen (2007)

Directe Buitenlandse Investeringsen (DBI)	2005	2006	2007
Inkomende DBI (in miljoen USD)	1.653	2.450	2.577
Stock DBI (in miljoen USD)	20.752	29.939	32.516
Prestatie-aanwijzer, plaats tov 141 economieën	41	55	78
Potentialeitsaanwijzer, plaats tov 141 economieën	92	91	-
Aantal greenfield investeringen	57	46	56
Inkomende DBI (in % van brutovorming vast kapitaal)	5,9	9,8	13,0
Stock DBI (in % van BBP)	35,2	45,8	44,1

Bron : CNUCED, World Investment Report ; UNCTAD, World Investment Report

In 2007 rangschikte Marokko zich tweede voor wat de bestemmingen van de DBI in Afrika betreft, na Egypte (EUR 8 miljard) en voor Zuid-Afrika (EUR 4 miljard). In de loop van het eerste semester van 2008 werd echter een zekere vertraging waargenomen.

Meeste DBI's zijn afkomstig uit Europa

► Europese investeringen

De meeste directe buitenlandse investeringen (DBI) die in de Marokkaanse economie geïnjecteerd worden, zijn afkomstig uit Europa. Frankrijk, de voornaamste handelspartner van het koninkrijk, voerde in 2007 met USD 1,86 miljard de lijst der investeerders aan, gevolgd door Spanje met USD 783 miljoen. In 2007 waren 73,5% van alle DBI's afkomstig uit Europa.

► Belgische investeringen

Ziehier wat het tijdschrift "Entreprendre" schrijft:

http://www.entreprendre.ma/Les-grands-chantiers-attirent-les-entreprises-Belges_a469.html

"Van de vijf grote werven vernoemd in het Plan Azur, worden er twee gebouwd door Thomas en Piron, een

Belgische onderneming. Het gaat hier om Lixius en Larache en Mogador in Essaouira. Deze groep heeft nog andere constructie-projecten lopen in Casablanca en in de streek van Ouarzazate. Terzelfdertijd werd een ander contract in de wacht gesleept door Besix, ook een Belgisch bedrijf, in het kader van de ontwikkeling van de nieuwe haven van Tanger Méditerranée. Het gaat hier om de aanleg van kaaien. Het bedrijf heeft ook meegedongen naar de tweede aanbesteding voor de bouw van de achterhaven van de vrijhandelszone. In het kader van de ontwikkeling van de inrichting van de vallei van Bouregreg, heeft de Maatschappij voor Intercommunaal Vervoer van Brussel zich gunstig gepositioneerd als partner voor de werken aan de toekomstige tramlijn die Rabat met Salé gaat verbinden. In het geheel zijn er ongeveer een zestigtal Belgische investeringen in Marokko. Veel bedrijven zijn vertegenwoordigd in de textiel en de call centers"

► **Investeringen afkomstig uit de Arabische wereld**

In 2007 waren 19,3% van de DBI's in Marokko afkomstig uit de Arabische wereld. Dit is een sterke vooruitgang t.o.v. 2006, toen het aandeel nog maar 9,9% bedroeg. Verscheidene Arabische landen, voornamelijk afkomstig uit de Golfregio, zijn nauw betrokken bij een aantal grootschalige projecten in Marokko, waaronder de gigantische Tanger Med haven aan de Middellandse Zee.

De Golfstaten investeren zwaar in Marokko, voornamelijk in het toerisme en de vastgoedsector. Deze investeringen weerspiegelen de goede diplomatieke relaties tussen Marokko en de diverse regimes in de Golfstaten. Vooral de geliberaliseerde economie en de economische hervormingen trekken de investeerders uit de Golfregio aan.

De Golfstaten, met in het bijzonder de GCC-landen (Gulf Cooperation Countries: Saudi-Arabië, Verenigde Arabische Emiraten, Qatar, Bahrein en Oman) begonnen voornamelijk na 11 september meer en meer te investeren in Marokko. Door de hoge olieprijsen, die op 8 jaar tijd met ongeveer 400% toenamen, kwamen de GCC-landen in het bezit van enorme liquiditeiten, waardoor diversificatie in investeringen mogelijk werd.

Met name de V.A.E. hebben een grote rol gespeeld in de ontwikkeling van Marokko. Terwijl de V.A.E. in het begin voornamelijk geld pompten in de bouwsector en het toerisme, vinden de investeringen tegenwoordig plaats in de informatietechnologie, de landbouw, het transport, de telecommunicatie, de automobielsector en de ontwikkelingen in de luchtvaart.

Het belang van de buitenlandse investeringen wordt steeds groter voor Marokko. Geschat wordt dat het investeringspotentieel van de Golfstaten rond de USD 500 miljard ligt. Ongeveer USD 20 miljard hiervan zou naar Marokko kunnen gaan.

► **Investerings per sector**

Het toerisme in Marokko nam met USD 1,55 miljard (33% van het totaal) het leeuwendeel van de directe buitenlandse investeringen voor haar rekening. Op de 2de en 3de plaats bevonden zich de vastgoedsector en de industriële sector met respectievelijk USD 930 miljoen en USD 374 miljoen van de totale DBI. Het aandeel van Marokkanen die in het buitenland wonen is toegenomen van USD 57 miljoen in 2006 tot USD 92 miljoen in 2008. Zij investeren voornamelijk in vastgoed, toerisme en horeca.

Meeste DBI's in Marokko vinden plaats in het toerisme

De sectoren die als kansrijk bestempeld worden door de "Direction des Investissements" (www.invest.gov.ma) zijn de volgende:

- luchtvaart;
- agro-industrie;
- automobielsector;
- elektronische componenten;
- franchising;
- NTIC;
- offshoring;
- textiel en leder en
- toerisme.

V. BUITENLANDSE HANDEL

1. Belang van de buitenlandse handel

Associatieakkoord met de EU

► Handelsverdragen

In de jaren '90 heeft Marokko zijn regels en wetten aangepast om buitenlandse investeringen en handel aan te trekken. De betrekkingen met de EU kregen vorm in het Euro-Mediterrane Partnerschap dat met de verklaring van Barcelona in 1995 werd ingeluid. Dit partnerschap streefde naar vrede, veiligheid en welvaart in het Middellandse Zeegebied. In dit kader is in 1996 een associatieverdrag tussen de EG en Marokko tot stand gekomen. In 2000 is dit Associatieakkoord in werking getreden. Het akkoord voorziet in de vorming van een vrijhandelszone in een periode van twaalf jaar (2012). Daarnaast vormt het de basis voor een politieke dialoog, economische, wetenschappelijke en technische samenwerking en financiële bijstand middels het ENPI-programma (Europees Nabuurschaps- en Partnerschapsinstrument). Deze hulp is gericht op de economische en sociale ontwikkeling van Marokko, opdat de associatie met de Europese markt op evenwichtige wijze kan verlopen.

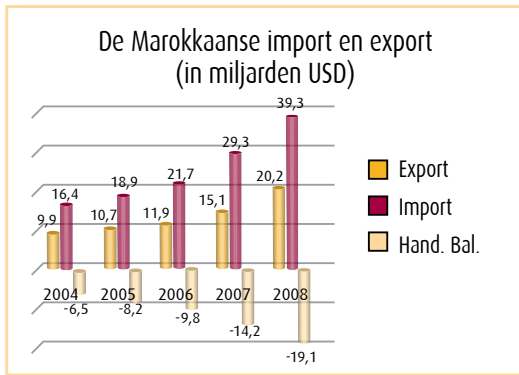
Vrijhandelsakkoorden met de VS en Turkije

Sinds 2006 is het vrijhandelsakkoord met de VS van kracht. Goederen die afkomstig zijn uit de VS, krijgen een preferentiële behandeling bij invoer in Marokko. Voor ongeveer 95% van de goederen geldt een nultarief. Voor de overige goederen zullen de invoerrechten in negen jaar worden afgebouwd. Ook het vrijhandelsakkoord met Turkije is sinds 2006 van kracht. Voor goederen met Marokkaanse oorsprong geldt bij import in Turkije een nultarief. Voor goederen van Turkse oorsprong zullen de invoerrechten in Marokko de komende tien jaar worden afgebouwd.

► Handelspolitiek

De handelspolitiek wordt gekenmerkt door liberalisering; slechts voor een klein aantal goederen is nog een import- of exportvergunning nodig. Hoewel de invoerrechten met de EU worden afgebouwd, zijn de invoerrechten op veel producten nog vrij hoog. Dit is dan ook een inkomstenbron waar Marokko nog niet graag van afziet.

2. Import en export

Marokko kampt met een structureel handelstekort. Dit is vooral te wijten aan de teruglopende inkomsten uit fosfaat- en textielexporten en uit een steeds hoger wordende rekening voor de import van energie.

Marokko kampt met een structureel handelstekort

Voornaamste exportproducten (2008)	%
Fosfaatsteen	15,9
Textiel	13,4
Fosforzuur	12,2
Meststoffen	7,7

(Bron: EIU – <http://www.eiu.com>)

Spanje: voornaamste
klant van Marokko met
19,6% van totale export

Spanje was in 2008 met 19,6% van de totale export de belangrijkste afzetmarkt voor Marokko, gevolgd door Frankrijk (17,9%), de Verenigde Staten (4,6%) en België (1,3%).

Marokko wenst de export geleidelijk aan te stimuleren door een aantal maatregelen te nemen, zoals de herziening van zijn instellingen en de hulpverlening aan de bedrijven. Het objectief van het plan Maroc Export Plus is de totale export te verdubbelen tegen het jaar 2018. Het plan berust op 3 strategisch complementaire hoofdlijnen:

- het afbakenen van sectoren en producten;
- het identificeren van markten en
- de begeleiding van de ondernemingen.

De prioritaire sectoren zijn de automobielandustrie, de elektrische en elektronische sector, de textiel/leder/kleding, de agro-industrie, de dienstverlening en de offshoring.

Voornaamste importproducten (2008)	%
Energie	22,9
Halfafgewerkte producten	21,8
Kapitaalgoederen	21,5
Consumptiegoederen	17,0

(bron: EIU – <http://www.eiu.com>)

Frankrijk: belangrijkste
leverancier met 17,0%
van totale import

Frankrijk was in 2008 met 17,0% de voornaamste leverancier van Marokko. Andere belangrijke leveranciers waren Spanje (14,3%), Italië (6,8%) en Saudi-Arabië (6,8%).

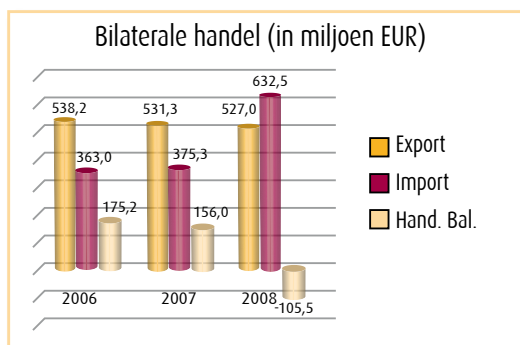
VI. BILATERALE HANDELSRELATIES

1. Bilaterale handel in 2008

0,2% van de totale
Belgische uitvoer en
invoer

In 2008 was Marokko met EUR 529,1 miljoen de 45ste belangrijkste klant van België en met EUR 632,5 miljoen ook zijn 45ste leverancier. Voor wat Afrika betreft, is Marokko de 5de klant en de 3de leverancier van België.

Het Belgische handelsoverschot met Marokko, dat in 2006 en 2007 nog respectievelijk EUR 175,2 miljoen en EUR 156,0 miljoen bedroeg, veranderde in 2008 in een tekort van EUR 105,5 miljoen.

(Bron: Instituut voor de Nationale Rekeningen – <http://www.nbb.be>)

De export lag in 2008 0,4% lager dan in 2007, terwijl de import in 2008 met 70,0% was toegenomen t.o.v. 2007.

Voornaamste exportproducten in 2008	In miljoen EUR	In % totaal	Var. 07/08%
Machines en toestellen	125,5	23,7	4,1
Onedele metalen	86,4	16,3	-14,3
Chemische producten	84,9	16,0	15,9
Transportmaterieel	45,9	8,7	-0,4
Kunststoffen	43,6	8,3	9,5
Textiel	30,2	5,7	-19,8

Voornaamste importproducten in 2008	In miljoen EUR	In % totaal	Var. 07/08%
Chemische producten	219,9	34,5	161,0
Minerale producten	145,1	22,7	122,1
Textiel	141,2	22,1	18,3
Goederen niet elders gerangschikt	47,0	7,4	167.917,9
Voedingsproducten	28,0	4,4	-0,1
Plantaardige producten	20,0	3,1	71,6

2. Beschikbare cijfers 2009

De beschikbare cijfers voor 2009 (6 maanden) geven het volgende beeld:

- de uitvoer naar Marokko bedroeg EUR 242,7 miljoen, dit is een achteruitgang van 12,0% vergeleken met dezelfde periode in 2008 (EUR 275,9 miljoen);
- de invoer uit Marokko geeft een gelijkaardig beeld. Hier is een daling met 38,7%: EUR 158,9 miljoen tegenover EUR 259,3 miljoen voor dezelfde periode van 2008.

In 2009 bleven de machines en toestellen de belangrijkste exportsectie, terwijl textiel de chemische producten verving als belangrijkste invoersectie.

3. Belgische aanwezigheid in Marokko

In 2008 waren een honderdtwintigtal ondernemingen met Belgisch kapitaal in Marokko aanwezig, waaronder:

- Atlas Copco (industriële gereedschappen, stationaire persluchtinstallaties, generatoren, apparatuur voor de bouw en mijnbouw en assemblagesystemen);

± 120 Belgische
ondernemingen actief in
Marokko

- Besix (bouwonderneming);
- Neuhaus (Belgische chocolade) en
- SN Brussels Airlines (Belgische luchtvaartmaatschappij).

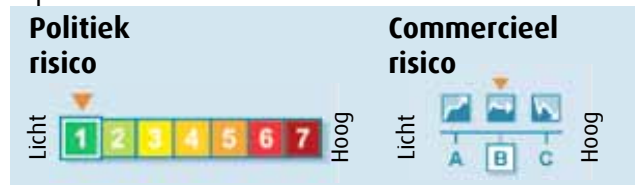
Afgaande op het exporteursbestand van het ABH, zijn er op dit ogenblik 1.560 ondernemingen die naar Marokko exporteren en 2.426 bedrijven die interesse vertonen voor deze markt.

4. Risicobeoordeling door Delcredere

Situatie op 13/07/09

Hoe beoordeelt Delcredere het risico?

Exporttransacties

Verzekeringsmogelijkheden en -voorwaarden

Deze dekking kan worden verleend in "open account", d.w.z. zonder dat een bankgarantie vereist is, en zonder verdere bijzondere voorwaarden.

Bron: <http://www.ondd.be>

VII. MARKTBENADERING

1. Markttoegang

Buitenlandse bedrijven kunnen de Marokkaanse markt bewerken via een agent, een vertegenwoordiger of een importeur. Het openen van een eigen kantoor is een andere mogelijkheid. De toegang tot de Marokkaanse markt is echter niet altijd eenvoudig. Om een goede verstandhouding te bewerkstelligen moet men de nodige tijd nemen en is persoonlijk contact van vitaal belang. Bij het zoeken naar een geschikte agent is het niet voldoende om enkel een brief met productinformatie te versturen. Hierop wordt namelijk zelden of niet gereageerd. Zelf nabellen of tijdens een reis naar Marokko het bedrijf bezoeken, levert meestal meer resultaten op.

Kamers van Koophandel in Marokko kunnen helpen bij het zoeken naar een geschikte zakenpartner. Gegevens van Kamers in de verschillende steden zijn te vinden op de volgende website:

<http://www.ccisc.gov.ma/adressesutiles/index.html>

2. Zakelijke gedragscode

Het bedrijfsleven in Marokko is qua handelsgewoonten en normen nog altijd sterk afgestemd op de Franse praktijken, evenals de mentaliteit van de Marokkaanse zakenman. Dit komt grotendeels door de langdurige Franse beïnvloeding. Het onderhouden van een goede persoonlijke vertrouwensrelatie is bij het zakendoen in Marokko van cruciaal belang. Het verdient echter aanbeveling er nauwlettend op toe te zien met wie men in zee gaat. Ook het aan de dag leggen van de nodige omzichtigheid is zeker geen overbodige luxe.

Stipt op tijd komen op een afspraak is in Marokko niet altijd de gewoonte. Het kan meermaals voorkomen dat afspraken opnieuw gepland dienen te worden om tot

een daadwerkelijke ontmoeting te komen. Blijk geven van veel geduld is een onontbeerlijke deugd!

Gebruikelijk drukt men bij een eerste ontmoeting iedereen de hand die verschijnt in formele kleding (kostuum en das). Het is absoluut noodzakelijk om alle documentatie in de Franse taal te overhandigen. In Marokko hecht men daarnaast ook groot belang aan het ontvangen van een visitekaartje.

Het is aan te raden om tijdens de vastenmaand (Ramadan) geen zakenreizen te plannen. De economische en commerciële rentabiliteit brandt gedurende die maand immers op een laag pitje. Deze periode wordt ook gekenmerkt door een prikkelbare houding van de gehele bevolking in het algemeen. Indien in de loop van de vastenmaand een zakenreis toch niet te omzeilen valt, is het aan te bevelen zich als Europeaan te onthouden van drinken, eten en roken in aanwezigheid van Marokkaanse gesprekspartners.

Over het algemeen krijgt een Marokkaan graag complimenten en vindt hij het aangenaam om kleine giften te ontvangen (zoals bedrijfscadeaus en -gadgets). Ook lunch- of dineruitnodigingen worden enorm geapprecieerd.

Weiger nooit een uitnodiging van de Marokkaanse zakenpartner. Dit maakt deel uit van zijn traditionele gastvrijheid.

3. Logistiek en distributie

Goederen kunnen via weg-, lucht- of zeetransport naar Marokko vervoerd worden. De stad Casablanca is de belangrijkste havenstad van het land en het distributiecentrum van waaruit goederen via groot- en detailhandelsmarkten over het land verdeeld worden. Daarnaast komen er veel goederen, vooral vanuit Europa, per vrachtwagen over land en

vervolgens met de ferry in Tanger aan. Hier bevindt zich een andere belangrijke haven, nl. de haven Tanger-Méditerranée (Tanger-Med) die in de zomer van 2007 in gebruik is genomen. Tanger-Med wordt naast Casablanca de belangrijkste haven van het land. De stad Tanger beschikt over twee vrijhandelszones waar veel geïmporteerde goederen, zoals textiel en visproducten, een bewerking ondergaan vooraleer ze weer geëxporteerd worden.

4. Vakbeurzen

Het bezoek aan vakbeurzen, eventueel in het kader van een zakenreis, is ten stelligste aan te raden omdat het een onmiddellijk marktoverzicht biedt. Deelname aan deze beurzen is ook interessant om op een eenvoudige manier een geschikte vertegenwoordiger te vinden.

Meer informatie:

- OFEC (L'Office des Foires et des Expositions de Casablanca) Beurskalender met vakbeurzen in Casablanca <http://www.ofec.co.ma>
- Centre Marocain de Promotion des Exportations (CMPE) Site met beurzen in diverse Marokkaanse steden <http://www.cmpe.org.ma>
- Biz Tradeshows Overzicht van vakbeurzen uit verschillende sectoren <http://www.biztradeshows.com/morocco>

(voornaamste bronnen: <http://www.evd.nl> en <http://www.flanderstrade.be>)

VIII. NUTTIGE INFORMATIE

► Reisformaliteiten

Men komt Marokko binnen met een nationale reispas die nog minstens 3 maanden na inreisdatum geldig moet zijn. Er wordt geen visum meer vereist. Tickets van Royal Air Maroc dienen 72 uur op voorhand te worden herbevestigd, zelfs indien het aansluitende vluchten betreft. Plaatsen op RAM vluchten worden anders zonder meer geannuleerd.

► Reisadvies

Hiervoor verwijzen we naar het reisadvies van de FOD Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking dat steeds geactualiseerd wordt op de volgende website:

<http://www.diplomatie.be/nl/travel/countrydetail.asp?COUNTRYNAMENL=MAROKKO>

Momenteel (september 2009) luidt de boodschap:

Gezien het risico voor terrorisme wereldwijd toegenomen is, wordt er aan de Belgen die naar Marokko reizen, aangeraden bijzonder waakzaam te zijn, de veiligheidsinstructies van de plaatselijke overheden stipt na te leven evenals de actualiteit voor en tijdens de reis nauwgezet te volgen.

Voor verplaatsingen van de luchthaven Mohammed V naar het hotel (centrum Casablanca) moet men een "grote taxi" nemen. Deze zijn wit en meestal van het merk Mercedes. Een rit luchthaven-hotel kost MAD ±250. Deze prijs valt echter te onderhandelen.

► Gezondheid en hygiëne

→ Inentingen en vaccins

Geen verplichte inenting. Vaccin tegen hepatitis A is wel sterk aangeraden, alsook een update van vaccin tegen polio, difterie en tetanus.

Op de websites van het Instituut voor Tropische Geneeskunde (www.itg.be) en van de Wereldgezondheidsorganisatie (www.who.int) vindt u meer gedetailleerde informatie.

► **Officiële taal**

De officiële taal is het Arabisch, het Frans is echter de gebruikelijke handelstaal, evenals het Spaans (voornamelijk in het noorden van het land).

► **Munt**

De munteenheid van Marokko is de Dirham. Biljetten zijn er in de waarden van MAD 20, 50, 100, 200 en munten van MAD 1, 2, 5 en 10.

→ MAD 1 = 0.08864 € (25/09/2009)

→ 1 € = 11.44730 MAD (25/09/2009)

(wisselkoers: <http://www.oanda.com/convert/classic>)

→ **Betalingswijze**

Met de meeste in België gebruikte krediet- en bankkaarten (Visa, Maestro) kan men in Marokko Dirhams afhalen. De banken doen eveneens de omwisseling (Euro/Dirham/Euro).

► **Drinkgeld**

Het geven van fooien wordt zeer gewaardeerd. In Marokko zijn de lonen dermate laag dat iedere aanvulling welkom is.

Voor een fooi telt men ongeveer 10% van het betaalde bedrag.

10% drinkgeld

► **Maten en gewichten**

Marokko hanteert het metrieke stelsel. Soms worden echter ook nog lokale maten en gewichten gebruikt.

► **Elektriciteit**

Voltage in Marokko is 220 Volt – 50 Hz. Stekkers hebben twee ronde pennen. Voor meer informatie over elektriciteit:

<http://www.kropla.com/electric2.htm>

► **Tijdzones en tijdsverschil**

Gedurende de wintertijd is het in Marokko één uur vroeger dan in België en gedurende de zomer twee uur.

Meer informatie:

<http://www.timeanddate.com/worldclock>

► **Stedelijk en interstedelijk transport**

De verschillende mogelijkheden om zich binnen Marokko te verplaatsen zijn:

→ **het vliegtuig:** Marokko kent meerdere internationale luchthavens, ondermeer in Agadir, Tanger, Casablanca en Marrakech.

→ **de trein:** Het spoorwegennet van Marokko wordt uitgebaat door het ONCF. Marokko heeft een beperkt, maar goed aangelegd spoorwegnet. De trein is het ideale vervoersmiddel om vanuit Casablanca of Marrakech, waar de meeste vluchten aankomen, door te reizen naar en tussen de verschillende koningssteden Rabat, Meknès en Fès.

→ **de bus:** Het busvervoer in Marokko is goed uitgebouwd. Deze diensten worden verzorgd door

openbare en privé maatschappijen (CTM & SATAS). Er rijden bussen tussen en vanuit de grootste steden. In principe kan je met de bus overal geraken. De prijs van een busticket is aan de lage kant.

→ **de taxi:** In Marokko heb je twee soorten taxi's: een "petit taxi" en een "grand taxi".

Een "petit taxi" is een kleine taxi die voornamelijk in de steden rijdt. Iedere stad heeft zijn eigen kleur. In Rabat zijn taxi's bijvoorbeeld blauw, in Marrakech gebroken wit en in Meknès rood. Het is het ideale vervoermiddel in de stad, waar je met maximaal drie personen in kan. De officiële prijs is MAD 1,40 instapgeld + MAD 0,20 per 100 meter. Nachttarief: +50%.

De "grands taxis" rijden zowel in de stad als tussen de steden en/of dorpen en zijn veelal oude Mercedes modellen en nemen maximaal zes mensen mee. Spreek van te voren duidelijk een prijs af zodat je achteraf geen gezeur krijgt.

→ **huurwagens:** De hoofdwegen zijn zeer goed geasfalteerd en alles is duidelijk aangegeven. Wel is het huren van een auto relatief duur in vergelijking met andere landen (ongeveer EUR 50/dag). De grote bedrijven als Hertz, Budget en Avis hebben allemaal meerdere bureaus in Marokko, zowel op de luchthavens als in de steden. Een auto met airco is aan te raden, zeker in de zomer.

► Telecommunicatie

De Belgische GSM operatoren bieden roaming aan voor Marokko. Er worden eveneens een reeks communicatie-mogelijkheden aangeboden door de lokale operatoren. De markt voor telefonie is de laatste jaren succesvol geliberaliseerd. Het aanbod van nieuwe diensten groeit en er worden verschillende nieuwe platforms geopend.

Maroc Telecom had tot 1999 een monopoliepositie. In dat jaar werd een tweede licentie voor mobiele telefonie verkocht aan Meditelecom, een Spaans-Portugese joint venture. De concurrentie tussen MT en Meditel heeft gezorgd voor lagere prijzen en het aanbod van meer diensten. Inmiddels is er een derde telefoonaanbieder, Wana. Dit bedrijf was overigens de eerste internetprovider in Marokko en biedt alleen draadloos internet aan. De sterke punten van Wana zijn voornamelijk de lage tarieven, één tarief voor internationaal bellen naar ongeacht welk land, één tarief voor lokaal en nationaal bellen, introductie van CDMA-internetverbinding (internet via GSM) en 3G (derde generatie).

Voor vaste telefonie werd het monopolie van MT in 2005 opgebroken. Licenties werden aan Meditel en aan het lokale Maroc Connect toegekend. De markt voor vaste telefonie groeit vooral door de interesse voor internet, breedband en kabeltelevisie. Ook Wana biedt inmiddels vaste telefonie aan, maar werkt niet met abonnementen, maar met oplaadbare telefoonkaarten.

Voor internationaal telefoonverkeer beschikt men niet alleen over conventionele onderzeese telefoonkabels, maar ook over satellietverbindingen (via Intelsat en Arabsat).

Sinds 2003 is ADSL in de dertien grootste steden van het land beschikbaar. Er is nog geen specifieke regulering met betrekking tot internet. Soms probeert de Marokkaanse overheid sites die zij ongewenst acht te blokkeren.

- **Openingsuren van de winkels en kantoren**
 - **handelszaken:** maandag tot en met vrijdag van 09.30 tot 12.00 uur en van 15.30 tot 19.30 uur;

- **administratieve diensten**: maandag tot en met vrijdag van 9.00 tot 12.00 uur en van 15.00 tot 18.00 uur;
- **ondernemingen**: maandag tot en met vrijdag van 08.30 tot 12.00 uur en van 14.30 tot 18.30 uur;
- **banken**: maandag tot en met vrijdag van 08.15 tot 11.45 uur en van 14.15 tot 16.30 uur.

Tijdens de Ramadan- en zomerperiode wordt er niet gepauzeerd (met uitzondering van de handelszaken):

- **administratieve diensten**: maandag tot en met vrijdag van 9.30 tot 15.30 uur;
- **ondernemingen**: maandag tot en met vrijdag van 09.30 tot 16.00 uur;
- **banken**: maandag tot en met vrijdag van 09.30 tot 14.30 uur.

Wekelijkse rustdagen: zaterdag en zondag

► Feestdagen

Het is aangeraden om tijdens de vastenmaand (Ramadan) geen zakenreizen te plannen aangezien de economische en commerciële activiteit gedurende die maand immers zeer laag is.

Feestdagen in 2009:

- **1 januari**: Nieuwjaar
- **11 januari**: Nationale feestdag
- **9 maart**: Geboorte van de profeet
- **1 mei**: Dag van de arbeid
- **30 juli**: Feest van de Monarchie
- **14 augustus**: Oued ed Dahab

- **20 augustus:** Révolution du Peuple et du Roi
- **21 augustus:** Verjaardag van Koning Mohammed
- **22 augustus:** Ramadan (begin vastenmaand)
- **21 september:** Aïd el Fitr (einde Ramadan)
- **6 november:** Herdenking groene mars in Westelijke Sahara
- **18 november:** Onafhankelijkheidsdag
- **28 november:** Aïd el Adha (offerfeest)
- **18 december:** Islamitisch nieuwjaar

► **Welgemanierdheid**

De site <http://www.kwintessential.co.uk/resources/global-etiquette/morocco-country-profile.html> geeft interessante informatie over de etiquette in Marokko.

► **Geschreven Pers**

→ **Voornaamste dag- en weekbladen:**

L'Economiste, La Gazette du Maroc, Assaba, Almassae, La Nouvelle Tribune, La Vie Economique en Al Ahdath Al Maghribia.

→ **Nationaal persagentschap:** Maghreb Arabe Press (MAP)

► **Televisie en radio**

→ **Voornaamste tv-zenders:** 2M TV, Assadissa, Société nationale de Radiodiffusion et de Télévision (SNRT).

→ **Voornaamste radio-zenders:** 2M Radio, SNRT, Hit Maroc, MEDI 1, Radio Sawa Morocco.

IX. NUTTIGE ADRESSEN

1. In België

- **Ambassade van Marokko**
Ambassadeur: Z.E. Samir Addahre
Sint-Michielslaan 29
B-1040 Brussel
+32 2 736 11 00
+32 2 734 64 68
mission.maroc@skynet.be

- **Arabisch-Belgisch-Luxemburgse Kamer van Koophandel**
Voorzitter: Dhr. Johan Beerlandt
Algemeen Secretaris: Dhr. Qaisar Hijazin
Mignot Delstanchestraat 60
B-1050 Brussel
+32 2 344 82 04
+32 2 347 57 64
ccblm@menara.ma
<http://www.ablcc.org>

2. In Marokko

- **Ambassade van België**
Ambassadeur: Z.E. Jean-Luc Bodson
Tour Hassan
Avenue Mohammed El Fassi 6
10000 Rabat
+212 37 26 80 60
+212 37 76 70 03
rabat@diplobel.org
<http://www.diplomatie.be/rabatnl>

→ **Belgisch Consulaat te Casablanca**

Consul Generaal: Dhr. Luc Jacobs

Rue Al Farabi 9

20070 Casablanca

+212 22 43 17 80

+212 22 22 07 22

casablanca@diplobel.org

→ **Belgisch Ere-consulaat te Marrakesh**

Ere-Consul: Dhr. Saad Berrada

Palmeraie Golf Palace

Circuit de la Palmeraie

1488 Marrakech

+212 5 24 36 87 61

consubel.marrakech@menara.ma

→ **Belgisch-Luxemburgse Kamer van Koophandel**

Voorzitter: Dhr. Lucien Leuwenkroon

Avenue Moulay Hassan 1er 124

20070 Casablanca

+212 22 20 00 61

+212 22 20 33 83

ccbilm@casanet.ma

<http://www.ccbilm.co.ma>

→ **Centre Marocain de Promotion des Exportations (Maroc Export)**

Rue Ibnou Majed El Bahar 23

20000 Casablanca

+212 22 30.74.47

+212 22 30.17.93

info@marocexport.ma

→ **Société marocaine d'Assurance à l'Exportation (SMAEX)**

Rue Ali Abderrazak, 24
20100 Casablanca
+212 05 22 98 20 00
+212 05 22 25 20 70
smaex@smaex.com

→ **Vertegenwoordigers van FIT en AWEX**

→ **FIT**

Sabine Reynvoet, Handelssecretaris
Consulaat-Generaal van België
Rue Al Farabi 9
20070 Casablanca
+212 522 26 60 62
+212 522 26 60 66
casablanca@fitagency.com
www.flandersinvestmentandtrade.be

→ **AWEX**

Takis Kakayannis, Economisch & Handelsattaché
Consulaat-Generaal van België
Rue Al Farabi 9
20070 Casablanca
+212 522 26 80 27
+212 522 22 98 12
awex@menara.ma

X. TE RAADPLEGEN WEBSITES

1. Algemene informatie

<http://www.maroc.ma>

Deze site verschaft informatie over de overheid, cultuur, geografie en investeringen in Marokko.

<http://www.marocnet.net.ma>

Deze portal geeft links naar verschillende televisie- en radiozenders en naar kranten en tijdschriften in Marokko.

<http://www.leconomiste.com>

Het dagblad l'Economiste biedt online nieuws en actualiteiten over o.a. politiek, zaken en cultuur.

<http://www.map.ma>

Dit nationale nieuwsagentschap (Maghreb Arabe Presse) biedt informatie over politiek, economie en sociaal-culturele zaken in Marokko.

2. Statistische en economische informatie

<http://www.hcp.ma>

Nationaal Statistiekbureau van Marokko. Statistische informatie is te vinden onder 'indicateurs & agrégats'.

<http://www.oc.gov.ma>

Deze site verstrekt informatie over de handels- en betalingsbalans van Marokko, de koers van de dirham en cijfers over de buitenlandse handel.

<http://www.douane.gov.ma/adil>

Import- en exportstatistieken kunnen per product opgevraagd worden (op waarde of gewicht). Tevens

zijn er gegevens beschikbaar over de leveranciers van de goederen (landen) en over de afnemers (importeurs).

<http://www.biztradeshows.com/morocco>

Deze site geeft een overzicht van vakbeurzen uit verschillende sectoren.

<http://www.serec.ma>

Het bureau Serec publiceert marktrapporten over onder andere de volgende sectoren: chemie, textiel, agro-industrie, visserij, voertuigen, bouwmaterialen, medische apparatuur, onroerend goed en landbouwmachines. De rapporten zijn te bestellen via de site.

<http://www.invest.gov.ma>

Op de site van de 'Direction des Investissements' staan de adressen vermeld van de zestien investeringscentra in Marokko.

3. Ministeries

Hieronder volgen de webpagina's van de voornaamste Marokkaanse ministeries met vermelding van de bevoegde minister:

<http://www.maroc.ma>

Adressen van ministeries, 'offices' en andere publieke diensten zijn terug te vinden op deze website.

<http://www.pm.gov.ma>

Eerste Minister

M. Abbas El Fassi

M. Taieb Fassi Fihri

<http://www.maec.gov.ma>

Ministerie van Buitenlandse Zaken en
Ontwikkelingssamenwerking

M. Chakib Benmoussa

<http://www.bocl.gov.ma>

Ministerie van Binnenlandse Zaken

M. Abdelwahed Radi

<http://www.justice.gov.ma>

Ministerie van Justitie

<http://www.septi.gov.ma>

Ministerie van Economische Zaken en Financiën

M. Salaheddine Mezouar

<http://www.emploi.gov.ma>

Ministerie van Werkgelegenheid en Beroepsopleiding

M. Jamal Aghmani

<http://www.mcinet.gov.ma/mciweb/index.jsp>

Ministerie van Industrie, Handel en Nieuwe
Technologieën

M. Ahmed Chami

M. Aziz Akhannouch

<http://www.madrpm.gov.ma>

Ministerie van Landbouw en Visvangst

Mme Yasmina Baddou

<http://www.sante.gov.ma>

Ministerie van Gezondheid

M. Abdellatif Maâzouz

<http://www.mce.gov.ma>

Ministerie van Buitenlandse Handel

<http://www.tourisme.gov.ma>

Ministerie van Toerisme en Ambacht

M. Mohamed Boussaid

<http://www.mtpnet.gov.ma>

Ministerie van Uitrusting en Transport

M. Karim Ghellab

<http://www.minculture.gov.ma>

Ministerie van Cultuur

Mme Touriya Jabrane

XI. VOORNAAMSTE BRONNEN

<http://www.flandersinvestmentandtrade.be>

<http://www.awex.be>

<http://www.brussels-export.be>

<http://www.diplomatie.be>

<http://www.evd.nl>

<http://www.missioneco.org>

<http://www.viewswire.com>

<http://www.cia.gov>

<http://www.imf.org>

<http://www.delcredere.be>

<http://www landenweb.net>

<http://www.lonelyplanet.com>

<http://www.maroc.ma>

VOOR MEER INFORMATIE

FLANDERS INVESTMENT & TRADE

Gaucheretstraat 90

1030 Brussel

02 504 87 11

02 504 88 99

info@fitagency.be

www.flandersinvestmentandtrade.be

BRUSSELS EXPORT

Louisalaan 500 B4

1050 Brussel

02 800 40 00

02 800 40 01

infos@brussels-export.irisnet.be

www.brussels-export.be

AGENCE WALLONNE A L'EXPORTATION ET AUX INVESTISSEMENTS ETRANGERS (AWEX)

Sainteletteplein 2

1080 Brussel

02 421 82 11

02 421 87 87

mail@awex.be

www.awex.be/awex/FR

agence pour le
commerce extérieur

Etude réalisée à l'occasion de la
Mission économique conjointe présidée par
S.A.R. le Prince Philippe